

SEM'İ, Konyalı

(ö. 1839 [?])

Saz şairi.

Konya'da dünyaya geldi. Adı Ahmed'dir. Ömrünü bu şehirde geçirdiğinden daha çok Konyalı Şem'i diye anılır. Kaynaklarda 1198'de (1784) doğduğu belirtilmekle beraber şairin hacca gidişi vesilesiyle söylediği iki şiiri bu tarihi doğrulamamaktadır: "Elli beş-elli altı yaşında Hak etti nasip / Verdi Şem'i'nin murâdın hazret-i rabbü'l-enam" (Halıcı, s. 53); "Sene bin iki yüz kırk ikide Şem'i gedâ / Sebeb-i hac ile cânan iline eyler sefer" (a.g.e., s. 14). 1242 (1826) yılında elli beş veya elli altı yaşında olduğuna göre şairin doğum yılının 1187 (1773) olduğu söylenebilir. Babası helvacı Mehmed Ağâ'dır. Düzenli bir eğitim görmemekle birlikte çocukluğundan itibaren bir kültür ve sanat ortamında yetişti. İleri sayılabilecek yaşlarda çırağı Silleli Sürûrî'den okuma yazma öğrendi. İrticâlen şiir söyleme yeteneğinden dolayı kendisine "Şem'i" (çevresini aydınlatan kimse) mahlası verildi.

Helvacılığı öğrenmesine rağmen bu mesleği yapmayan Şem'i gençlik dönemini solumsuzca geçirdi ve rindâne bir hayat yaşadı. O yıllarda Konya'da Türbe ve Ayakçı adını taşıyan iki kahvehane âşıkların çalıp söylediği, bundan dolayı saza meraklı gençlerin uğrayıp âşıklık mesleğini öğrendiği yerlerdi. Şem'i'nin âşıklığı öğrenmesinde bu iki kahvehanenin önemli bir yeri vardır. Türbe Kahvehanesi'ni çalıştıran saz şairi Âşık Dertli, Şem'i'deki kabiliyeti görünce ona ilgi gösterdi. Şem'i de giderek âşıklıkta ilerledi; bu kahvehanede irticâlen söylediği şiirler, hazırladığı muammalar, katıldığı atışmalar kendisine ün kazandırdı. Bir müddet sonra bunlara Silleli Âşık Sürûrî'nin katılmasıyla Türbe Kahvehanesi Konyalılar için önemli bir mekân haline geldi. Mevlâî Dergâhı postnişini Mehmed Hemdem Said Çelebi de bu üç âşığa büyük ilgi duydı. Uygun bir mekân olmayan Türbe Kahvehanesi'ni yıktırarak yerine ortasında bir havuz bulunan ferah bir kahvehane inşa ettirdi. Mevlânâ Dergâhı'na Dutlu'dan getirilen sudan kahvehaneye su verdi. Burada yetişen pek çok âşık gibi Şem'i de birkaç defa İstanbul'a giderek III. Selim'in huzurunda sanatını icra etti. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar ayakta kalan ve Sulu Kahve diye anılan Türbe Kahvehanesi, Konya'da halk kültürü ve sanatının merkezi olmuştur.

Konyalı Şem'i divanının ilk sayfası (İstanbul, ts.)

Şem'i'nin şöhretinin İstanbul'da yayılması ve sarayda düzenlenen saz meclislerini yönetecek duruma gelmesi ona olan ilgiyi arttırdı. Padişah kendisine İstanbul'da kalmayı teklif ettiyse de kabul etmedi. Bunun üzerine şaire Konya'da çarşı ağalığı görevi verildi. Bu görev Şem'i'nin Konya'daki itibarını yükseltti, ayrıca su memurluğu da yaptı. Esnafın birçok işi Şem'i vasıtasıyla yürütüldü. Hemdem Said Çelebi'ye samimiyetle bağlanan Şem'i, en güzel şiirlerini Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve onun evlâdı için söyledi; Hemdem Said Çelebi'nin konağındaki saz sohbetlerinde aranan bir isim oldu. Âşık Dertli, Şem'i'nin çırağı Âşık Sürûrî, Mevlâî şair ve neyzenlerinden Hulûsi Dede, Niyâzi Dede, Derviş Hasan gibi şahsiyetler bu sohbetlerin diğer önemli isimleridir. Şem'i hayatının sonlarında çarşı ağalığı görevini bıraktı. Ardından defnedileceği yeri belirledi ve son şiiri olan koşmada, "Gönüller bâbında beysin paşasın / Mevlâm ömür versin binler yaşı / Yetiş ey bî-vefâ helâllaşasın / Şem'i ecel câmin içti gidiyor" (a.g.e., s. 84) diyerek 1839 yılında muhtemelen altmış altı veya altmış yedi yaşında vefat etti. Mezarının çeşitli tarihlerde imar çalışmaları dolayısıyla kaldırılmak istenmesi, ancak kaldırılmaması halk arasında bu mezarla il-

gili çeşitli menkıbelerin yayılmasına yol açmıştır.

Türk âşıklık geleneği içinde önemli bir yere sahip olan Şem'i'nin 200 civarında şiiri tesbit edilmiş ve Fevzi Halıcı tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). Hem aruz hem hece vezni kullanan şairin gazel, divan, kalenderî, koşma, semâî ve destan nazım biçimleriyle olan şiirlerinin konusunu münâcâtlar, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Kerbelâ, Kâbe ve Mevlânâ sevgisi gibi şiirlerle aşk, kişisel duygular, Konya, Konya'nın güzellikleri ve tabiat oluşturmaktadır. Şiirlerinde Âşık Ömer'in etkisinden kaldığı görülmektedir. Diğer saz şairlerinden farklı olarak Şem'i âşık edebiyatının ana nazım biçimi olan koşmayla sadece yirmi iki şiir söylemiş, semâî biçimini ise hiç kullanmamış, daha çok murabbâı andıran semâiler yazmıştır. Genellikle saz şairlerinde görülen ölçü, kafiye ve durak kusurları Şem'i'nin şiirlerinde fazlaca yer almaktadır. Özellikle dinî-tasavvufî terimlere, Farsça ve Arapça tamlamalara yer veren şairin dili diğer saz şairlerine göre ağır sayılır. Gerek dili gerekse tercih ettiği nazım biçimleri bakımından daha çok klasik Türk şairlerine yaklaşan Şem'i'nin divanı (*Divân-ı Şem'i*), ilk defa İstanbul'da 1287'de (1870) basılmış, kısa sürede birçok baskısı yapılmış, bu arada tarihsiz baskılar da gerçekleştirilmiştir (a.g.e., s. 124-126).

BİBLİYOGRAFYA :

Şem'i, *Divân-ı Şem'i*, İstanbul, ts. (Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye); Sadettin Nüzhet - Mehmet Ferit, *Konya Vilâyeti Halkıyat ve Harsiyâtı*, Konya 1926, s. 53-58; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, IV, 1790-1792; İbrahim Aczi Kendi, *Âşık Şem'i Konuşuyor*, Konya 1951; Feyzi Halıcı, *Âşık Şem'i: Hayatı ve Şiirleri*, Ankara 1982; Mehmet Sarı, *Osmanlıca Örnek Metinlerle Edebiyat Araştırmaları*, Ankara 2007, s. 315-344; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2874; "Şem'i Ahmed", *TDEA*, VIII, 128-129; Koyunoğlu Kitaplığı, cöknr. 11361, 11362, 11363, 11446, 11447, 11449, 11452; M. Ferit Uğur Vakfı, Mevlânâ Müzesi, cöknr. 1187.

NURETTİN ALBAYRAK

SEM'İ, Prizrenli

(ö. 936/1529-30)

Divan şairi.

Üsküp yakınlarındaki Prizren'den olup Türk edebiyatında "Şem'i" mahlasını kullanan on şairden biridir (Karavelioğlu, XXXII [2005], s. 65-80). Asıl adı bilinmemektedir. Ailesi ve öğrenimi hakkındaki bilgiler de son derece sınırlıdır. Hayatı boyunca belirli bir işle uğraşmadığı için düzenli bir eğitim alamadığı söylenebilir de